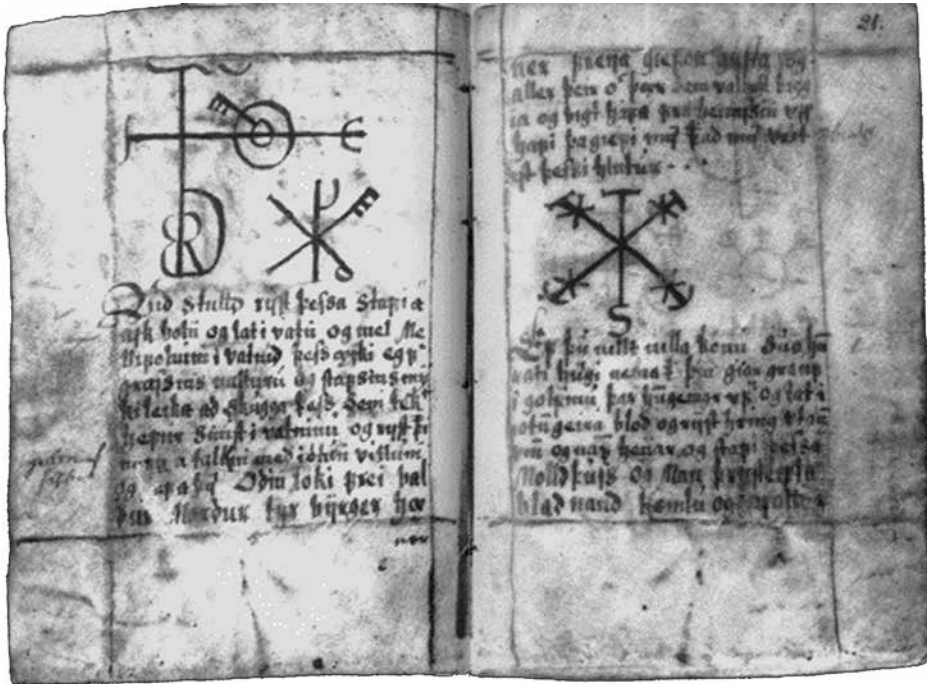

Den Islandske Galdrabók

af Grønlheim

De mest kendte skriftlige kilder til vore forfædres trosverden (og de, som historikere oftest anvender,) er nedskrevet i årene 1100 til 1400. Imidlertid findes der andre kilder, der ganske vidst er yngre, men stadig interessante at få oplysninger ud af. Når forskerne sjældent ønsker at inddrage de yngre kilder, skyldes det den kildekritiske holdning, at en kilde, der er tættest på begivenhederne, anses for mest troværdig. At det kan være en problematisk holdning, skal jeg ikke komme ind på her, men noterer at den forudsætter det synspunkt, at den gamle tro ophørte som et trylleslag ved kristendommens indførelse, hvorefter hele befolkningen med ét glemte alt om den. Eller med andre ord, at en kilde forfattet i 1400-tallet ikke kunne bygge på samtidigt praktiseret hedendom, fordi man anser, at der ikke fandtes flere asatroende på det tidspunkt. Imidlertid er det almindelig kendt, at islændingene i de første mange år af middelalderen havde lov til at dyrke aserne, bare det ikke foregik offentligt. Det blev så senere forbudt også at gøre i dølgsmål, men først efter at islændingene havde haft tid til at etablere en hemmelig dyrkelse af aserne. Måske er det netop denne "hemmelige" dyrkelse, der har været baggrunden for, at Snorre kunne skrive sin Edda og at kvadene i den Ældre Edda er blevet bevaret.

Et godt eksempel på, at der har været tale om mere end bare litterær antikvarisk interesse, er det håndskrift, der er blevet kaldt "Den Islandske Galdrebog." Det er en samling af magiske formler, nedskrevet om-

kring år 1600. Den er skrevet med 4 forskellige personers håndskrift, hvoraf de to ældste kan være fra slutningen af 1500-tallet. De yngste fra sidste halvdel af 1600-tallet, men ikke yngre end 1682, hvor bogen blev købt af den svenske forsker J.G. Sparvenfeldt. De tre første af Galdrebogens forfattere har alle været islændinge. Den sidste skribent har været dansker og formodentlig den, der bragte bogen fra Island til København, hvor Sparvenfeldt erhvervede den. Alligevel har den danske skribent haft et islandsk forlæg til i hvert fald en del af de nedskrevne formler. Galdrebogen er ikke, som man måske ville formode, en akademisk konstruktion fra den tid, hvor den er nedskrevet, men derimod en samling af de formler, nedskriveren kendte til og på det tidspunkt var nedarvet fra en ældre tid. De nedskrevne formler indeholder elementer fra både katolsk og kabbalistisk mystik såvel som nordisk mytologi og sagatradition og udgør på den måde en syntese af Islands religiøse historie.

Bogen er egentlig uden sidestykke i Nordeuropa, hvor alle tilsvarende sortekunstabøger, eller grimoire som de også kaldes, brændtes under hekseforfølgelserne i 16 og 1700-tallet. En skæbne, der formodentlig også var overgået galdrebogen, hvis ikke lige den var opkøbt af Sparvenfeldt og siden opbevaret i det historiske akademi i Stockholm.

I 1486 skrev to dominikanermunkene den berømte bog, Malleus Maleficarum (Heksehammeren). Den blev grundlaget for inkvisitionens og senere det verdslige retsvæsenes bekæmpelse af mennesker, der enten udø-

vede heksekunster eller blev beskyldt for at gøre det. Nok havde der i folketraditionen været anvendt forskellige former for magi til alle mulige formål, ofte var der en flydende grænse mellem trolddom og lægekunst, men efter at kirken, med heksehammeren, rettede sit fokus på hekseri, var det som om, at interessen for magi blev skærpet. Europa og Island oplevede et boom i sortekunst bøger (grimoire), og, ejendommeligt nok, var det på Island ofte kirkens egne mænd, der stod for indsamlingen og nedskrivningen af formler. Det skyldes måske at netop, fordi kirkens folk var de eneste intellektuelle på det tidspunkt, men det er heller ikke utænkeligt, at efter heksehammeren havde gjort det forbudt, var det spændende at beskæftige sig med.

Den mest berømte islandske sortekunstabog var ejet af den berygtede biskop Gottshálk Niklásson med tilnavnet "den onde." Han var bisp på Holar fra 1497 til 1520 og havde et rygte for at beskæftige sig med sort magi. Han skulle angiveligt have ejet en sortebog ved navn "Rauðskinni", der, som navnet antyder, var skrevet på rødt pergament med gyldne runer. Bogen skulle have været skrevet i to dele. Den første del af bogen omhandlede hvid magi og læste man den, kunne man stadig nå at blive frelst, men læste man den sidste del, hvor den sorte magi stod, havde man fortabt sin sjæl til evig tid. Biskop Gottshálk skulle i følge overleveringen have fået bogen "Rauðskinni" med sig i graven og siden har mange forsøgt at fremmane Gottshálks genfærd for at prøve at fravriste ham bogen.

Den første lærte islænding, der skulle have studeret trolddom, er i følge folketraditionen den Sæmundur hin Frode, der også er tilskrevet indsamlingen og nedskrivningen af den ældre Edda. I følge overleveringen skulle han have gået på den "Sorte Skole" da han studerede i Frankrig. Hvor meget der er om den sag, er dog tvivlsomt. Det er faktisk ikke utænkeligt, at det islandske folkevid har kaldt det teologiske fakultet for den sorte skole. Hvis Sæmundur har lært magi i Frankrig, kan der kun have været tale om kabbalistisk magi og evt. de katolske bønner som bl.a. optræder i Galdrebogen og andre magiske opskrifter på Island.

Angiveligt skulle der have eksisteret flere sortebøger, bl.a. en kaldet "Gráskinni," på de to islandske lærdoms centre ved bispesæderne på Skálholt og Hólar. Det kan måske forekomme utroværdigt, at disse kristne højborgere skulle have beskæftiget sig med den slags, men det var også her, at mange af skrifterne fra den nordiske mytologi er blevet bevaret. Hauksbók, hvori der bl.a. findes en version af Vølvens Spådom er skrevet på Hólar og Snorri Sturlasson skrev

